

รายงานเชิงวิชาการ การอ่านและพิจารณาวรรณคดีเรื่องกาพย์เห่เรือ

โดย

พิมพณดา คงสินพีรบูรณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5 เลขที่ 8
ภัทรานิษฐ์ พัฒนอนันต์สุข ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5 เลขที่ 16
นล อุ่นพัฒนาศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/5 เลขที่ 15

เสนอ

อ.พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558

โรงเรียนสาธิตนานาชาติมหาวิทยาลัยมหิดล

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน
(Project Based Learning) รายวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรม
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทยจัดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งความรู้และความรู้เพิ่มเติมของวิชาภาษาไทยไว้ในรายงานฉบับนี้ และรายงานฉบับนี้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ทุกคน ถ้าผิดพลาดประการใดทางคณะผู้จัดทำจึงขออภัย ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ (เด่นเรื่องภาษา)

1. การอ่านและพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม ประกอบด้วย

- 1.1 เนื้อเรื่อง
- 1.2 โครงเรื่อง
- 1.3 ตัวละคร
- 1.4 ฉากท้องเรื่อง
- 1.5 บทเจรจาหรือราฟิงราฟีน
- 1.6 แก่นเรื่อง

2. การอ่านและพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม ประกอบด้วย

- 2.1 การสรรคำ
- 2.2 การเรียบเรียงคำ
- 2.3 การใช้โวหาร

3. การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

- 3.1 คุณค่าด้านอารมณ์
- 3.2 คุณค่าด้านคุณธรรม
- 3.3 คุณค่าด้านอื่นๆ

สาระสำคัญของเรื่อง

เป็นเรื่องชมพยุหยาตราทางชลมารคเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศทรงพระนิพนธ์สำหรับแห่เรือพระที่นั่งของพระองค์เอง เมื่อเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี

แก่นเรื่อง

การพรรณนาชมเรือชมปลาชมพันธุ์ไม้ชมนกและเป็นบทครวญรวมทั้งสอดแทรกการรำพึงรำพันถึงนางผู้เป็นที่รักไว้ด้วยตามแบบแผนในการแต่งนิราศ การแห่เรือนอกจากจะเป็นที่สำราญพระราชอิริยาบถแล้ว ยังเป็นการให้จังหวะแก่ฝีพายด้วย

เนื้อเรื่องย่อ กล่าวถึงขบวนพยุหยาตราทางชลมารคซึ่งประกอบด้วยเรือพระที่นั่งกิ่งและเรือที่มีโชนเรือเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ คือ เรือ คชทูตขนาด เรือไกรสรमुख เรือสมรรถชัย เรือสุวรรณหงษ์ เรือชัย เรือคชสีห์ เรือม้า เรือสิงห์ เรือนาคา (วาสุกรี) เรือมังกร เรือเลียงผา เรืออินทรี เหา ชมปลา กล่าวพรรณนาชมปลาต่าง ๆ มี ปลานวลจันทร์ คางเบื่อน ตะเพียน กระแห แก้มช้ำ ปลาทุก น้ำเงิน ปลากราย หางไก่ ปลาสร้อย เนื้ออ่อน ปลาเสือ แมลงภู หวีเกศ ชะแวง ชะวาด ปลาแปบ เหา ชมไม้ เมื่อเรือแล่นเลียบชายฝั่ง ชมไม้ที่เห็นตามชายฝั่ง ซึ่งมี นางแย้ม จำปา ประยงค์ พุดจิบ พิกุล สุกรม สายหยุด พุทธรักษา บุนนาค เต็ง แด้ว แก้ว กากหลง มะลิวัลย์ ลำดวนเห่ชมนกเมื่อใกล้พลบค่ำเห็นนกบินกลับรัง ก็ชมนกต่าง ๆ มี นกยูง สร้อยทอง สาลิกา นางนวล แก้ว ไก่ฟ้า แหกเต่า ดูเหว่า โนรี สัตวา และจบลงด้วยบทเห่ครวญ เป็นการคร่ำครวญคิดถึงนางที่เป็นที่รักในยามค่ำคืน

โครงเรื่อง

พระมหากษัตริย์แต่งบทประพันธ์ เพื่อการพรรณนาชมเรือ ชมปลา ชมพันธุ์ไม้ ชมนก และเป็นบทครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ขณะเดินทางไปนมัสการพระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี กับพระบิดา

ตัวละคร

ในกาพย์แห่เรือ มี2ตัวละครหลัก ได้แก่

1.กวี

-ตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง

-มีนิสัยช่างสังเกต ชอบการชมวิว และการพรรณนาถึงความสวยงามของธรรมชาติตลอดสองข้างทาง

2. นางอันเป็นที่รัก

-ไม่ได้มีบทบาทในเรื่อง

-แต่เป็นบุคคลที่กวีได้พรรณานำด้วยความรักและ โหยหา

ฉากท้องเรื่อง

ภาพยัแห่งเรือ เกิดขึ้นเมื่อ พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ หรือ เจ้าฟ้ากุ้ง ทรงพระนิพนธ์ขึ้น
เมื่อครั้งตามเสด็จสมเด็จพระราชบิดาไปนมัสการและสมโภชพระพุทธบาทสระบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์

บทเจรจาหรือบทราฟิ่งรำพัน
บทเห่ครวญ

บทเห่ครวญเป็นการพรรณารูสึกของกวีในยามค่ำไปจนรุ่งเช้า ที่มีแต่ความทุกข์ ความร้อญจวนใจ
กวีพรรณารูสึกโดยไม่ได้เชื่อมโยงกับธรรมชาติ แต่แสดงให้เห็นว่ากวีนี้กินงมาก เพราะยามที่ครวญนั้นเป็นเวลาพลบค่ำ
เป็นเวลาที่มีจะได้ยู่ด้วยกันแต่กลับต้องพลัดพรากจากกัน ทำให้กวีเงงแล้วว้าเหว่ บทพรรณารู
อย่างเข้าใจถึงความอวรณ์ของผู้ที่พลัดพรากจากผู้เป็นที่รักนี้ทำให้ผู้อ่านรูสึกซาบซึ้งไปด้วย และเป็นที่ยนิยมนอ่านจำกันได้
ตั้งตัวอย่าง

ยามสองส่องยามย่ำ	ทุกคืนค่ำย่ำเอง
เสียงปี่มีครวญเครง	เหมือนเรียมคร่ำรำครวญนาน
ฯลฯ	
เพรังกายวายเสพรส	แสนกำสรดอดโอชา
อ้อมทุกซ์อ้อมชลนา	อ้อมโศกาหน่านองชล

การสรรคำ

จากบทกวีนี้มีการเล่นคำ โดยการใช้คำคำเดียวซ้ำกันอยู่หลายแห่งในบทประพันธ์หนึ่งบท
โดยแต่ละคำที่ซ้ำกันมีความหมายต่างกัน เพื่อกวีจะสื่อความว่าสิ่งนั้นทำให้จิตประหวัดคิดไปถึงนางอันเป็นที่รัก

นวลจันทร์เป็นนวลจริง	แจ้งามพริ้งยั้งนวลปลา
คางเบือนเบือนหน้ามา	ไม้งามเท่าเจ้าเบือนชาย
เพียรทองงามตั้งทอง	ไม่เหมือนน้องหม่ตาดพราย
กระแหแห่ห่างชาย	ตั้งสายสวาทคลาดจากสม
แก้มซ้ำซ้ำใครต้อง	อันแก้มน้องซ้ำเพราะชม
ปลาทุกทุกชอกตรม	เหมือนทุกซ์พีที่จากมา

การใช้โวหาร

โวหารภาพพจน์ การเลียนเสียงธรรมชาติ การสร้างคำของกวีที่จะสื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพพจน์ ได้อารมณ์ ความรูสึก
โดยใช้คำที่เลียนเสียง ธรรมชาติ เป็นความงามของภาษาในบทประพันธ์
กระตุ้นให้ผู้อ่านมองเห็นภาพซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ปรากฏในบทกวี จากตัวอย่างในภาพยัแห่งเรือบทสัผัสพยัญชนะที่ผ่านมา

ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะจินตนาการถึงเสียงดนตรีของชวบนเสด็จ ที่มีคนจำนวนมาก ดังก้องครึกโครม อี ออิง คำว่า โครม เป็นการเลียนเสียงธรรมชาติ

การใช้สำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย ดังกล่าวมาในตอนต้น เรื่องลักษณะเด่นของนิราศเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ทั้งการใช้สำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย และการใช้พรรณนาโวหาร ซึ่งจะปรากฏให้เห็นตลอดผลงานของพระองค์ท่าน การใช้อุปมาอุปไมย จะพบในบทประพันธ์ที่แต่งตามชนบของการแต่งแบบนิราศ ตั้งแต่บทเห่ชมปลา บท เห่ชมไม้ บทเห่ชมนก บทเห่ครวญ และการใช้พรรณนาโวหาร จะพบในบทประพันธ์ทุกตอน

1.การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง

ตลอดสองข้างทาง กวีได้เปรียบสิ่งงดงามที่ได้เห็นกับนางอันเป็นที่รัก เปรียบความงดงามของดอกไม้ต่างๆ เช่น

พุดจิบกลีบแสดล้ม	พิกุลแกมแซมสุกรม
หอมช่วยรายตามลม	เหมือนกลิ่นห้องต้องติดใจ

ในบทนี้กวีได้เปรียบเทียบกลิ่นของนางอันเป็นที่รักกับกลิ่นหอมของดอกไม้

2.การสมมุติสิ่งต่างๆ ให้มีกิริยาอาการ มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์

ในกาพย์เห่เรือ กวีได้มีการกล่าวเกินจริงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนุกและมีอารมณ์สมากยิ่งขึ้น เช่น

เพียนทองงามดั่งทอง	ไม่เหมือนน้องห่มตาดพราย
กระแหแห่ห่างชาย	ดั่งสายสวาทคลาดจากสม

3.การกล่าวผิดไปจากที่เป็นจริง

กวีได้เปรียบเปรยชื่อของ “ปลาตะเพียนทอง” ว่ามีความงามดั่งทอง ซึ่งเป็นการเปรียบเปรยที่มากกว่าความจริง กวีได้เปรียบพันธุไม้นานาชนิด ให้มีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ ตัวอย่างเช่น

มะลิวัลย์พันจิกจวง	ดอกเป็นพวกกรวงเรณู
หอมมานาเอ็นดู	ชูขึ้นจิตคิดวนิดา

บทนี้กวีได้กล่าวว่า “มะลิวัลย์พันจิกจวง” ซึ่งวรรคนี้ทำให้รู้สึกว้า มะลิวัลย์มีลักษณะท่าทางที่คล้ายมนุษย์

การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

คุณค่าด้านอารมณ์ แม้จุดประสงค์ของกาพย์เห่เรือฉบับต่าง ๆ จะแตกต่างกันเพื่อความรื่นเริง และมีฝีพายพาย พร้อม ๆ กัน 1 การใช้โวหารภาพพจน์ อันเป็นศิลปะแห่งกลวิธีการใช้ภาษา โดยวิธีการเปรียบเทียบต่าง ๆ เพื่อให้พลังของถ้อยคำ และความหมายนี้ กระทบใจผู้อ่านหรือผู้ฟัง จนเกิดภาพที่แจ่มชัด และลึกลับ ชื่นในใจ 2 มาผสานเข้ากับชนบของวรรณคดีนิราศ แสดงถึงวิถีชีวิต และ สภาพความเป็นอยู่ของคน สมัยนี้ นี้ ซึ่งกาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะดังกล่าวว่า พระองค์ทรงใช้ เป็นกลวิธีเสนอพระราชประสงค์ เพื่อปลุกใจให้คนไทยรักชาติ และ เห็นความสำคัญของกำลังทางกองทัพ เรือไทย

คุณค่าด้านอื่นๆ

คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์

1. รูปแบบสอดคล้องกับเนื้อหา
2. ดีเด่นทางด้านกรพรรณนาให้เห็นภาพ และให้อารมณ์ความรู้สึกดี
3. ศิลปะการแต่งดี มีกลวิธีพรรณนาโดยใช้การอุปมา การเล่นคำ การใช้คำที่แนะนำให้เห็นภาพ คำที่นำไปนึกถึงเสียง คำที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ได้ดี

คุณค่าทางด้านสังคม

1. สะท้อนภาพชีวิตของคนไทยในปลายกรุงศรีอยุธยาที่ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นสำคัญ เนื่องจากประเทศไทยมีแม่น้ำลำคลองมาก
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการพยุหยาตราทางชลมารค และประเพณีการแห่เรือ
3. สะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนาน และความเชื่อของคนไทย เช่น ตำนานเกี่ยวกับความงามของสตรีว่าจะต้องงามพร้อมทั้งรูปทรง มารยาท ยิ้มแย้มแจ่มใส และพูดจาไพเราะ ความเชื่อเรื่องเวรกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นต้น

อ้างอิง

ศรีจันทร์ อยู่สุขชี. (2546). เล่าเรื่องวรรณคดีไทย ภาพยนตร์เรื่อง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร.

จาก <https://www.gotoknow.org/posts/416501>

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. (2551)